

ДОВІРА ДО СЕБЕ ЯК ОСОБИСТІСНА ДЕТЕРМІНАНТА ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ СТУДЕНТІВ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ

У статті розкриваються особливості довіри до себе як особистісної детермінанти професійного зростання студентів юнацького віку. Наголошується на чутливості юнацького віку для становлення досліджуваного конструкту. Подаються результати проведеного теоретичного аналізу проблеми, а також — емпіричного дослідження довіри до себе у життєзначущих сферах студентів юнацького віку.

Ключові слова: довіра до себе, студенти юнацького віку, життєзначущі сфери.

Постановка проблеми

Вступ. Сучасне українське суспільство потребує фахівців, які мають відповідні професійно важливі якості і психологічно готові працювати в умовах постійних трансформаційних перетворень. Від того, як відбувається процес розвитку особистості юнаків і дівчат, багато в чому залежить якість їхньої професійної підготовки та подальшої професійної діяльності. Необхідність самовизначення та самореалізації, характерні для особистості юнацького віку, підсилюють у неї переживання власної цінності, загострюють мотиви самоприйняття та самоприхильності. Неузгодженість довіри до себе у юнацькому віці може стати причиною життєвих невдач, нездатності управляти власним життям. Отже, проблема формування узгодженої довіри до себе у студентів юнацького віку як важливої умови професійного зростання молодшої людини є актуальною у контексті сучасної психологічної науки.

Аналіз останніх досліджень. У зарубіжній психологічній літературі довіра до себе досліджується як складова психічного розвитку, базисна динамічна установка (Д. Віннікотт, Е. Еріксон, Е. Фромм, К. Хорні, К. Юнг), як властивість особистості, процес становлення якої нерозривно пов'язаний із набуттям нею зрілості (Ф. Перлз, Е. Шостром), як фундаментальна особистісна характеристика в контексті її взаємозв'язку з психічним здоров'ям і самоактуалізацією (С. Джуард, К. Роджерс, А. Маслоу, В. Франкл).

У сучасній вітчизняній психології довіра до себе вивчається у взаємозв'язку з проблемою розвитку самосвідомості (К. Абульханова-Славська, О. Гуменюк, І. Кон, С. Пантілєєв, Н. Сарджвеладзе, В. Столін, В. Татенко), вірою у себе (Є. Євстіфєєва, Р. Грановська, Л. Сохань, І. Єрмаков, Г. Несен), впевненістю у собі (Л. Грімак, В. Ромек, І. Скотнікова), довірою до людей, світу (О. Сидоренков, В. Дорофєєв, С. Достовалов, В. Зінченко, Т. Скрипкіна), у зв'язку з амбівалентністю особистості (Л. Собчик, Т. Зелінська, А. Хурчак).

Дослідження підходів до визначення структури довіри до себе показало, що перспективним напрямом є її вивчення як трикомпонентного конструкту в афективній, когнітивній і поведінковій сферах (В. Дорофєєв, С. Достовалов, Т. Скрипкіна, С. Пантілєєв). Критеріями прояву довіри до себе дослідники виділяють самоцінність, самоприйняття, самоприхильність (С. Пантілєєв, А. Хурчак).

Метою даної статті є аналіз описаних у літературі підходів щодо дослідження довіри до себе, викладення результатів експериментального дослідження самоустановки довіряти собі у юнацькому віці.

Виклад основного матеріалу

Довіра до себе як різновид соціальної установки-ставлення може носити як конструктивний, так і деструктивний характер. Психологічні особливості юнацького віку — незбалансованість самоствавлення, індивідуалізм, висока особистісна амбівалентність (одночасна суперечлива двоїстість почуттів, думок, поведінки) — сприяють зниженню довіри до себе особистості, проявами якого виступають невпевненість відносно цінності власної особистості, відсутність усвідомленого позитивного самоприйняття та прихильності до власних вчинків.

Досвід роботи психологічних служб і результати досліджень у рамках Цільової комплексної програми «Вчитель» показали, що близько 40% студентів педагогічних ВНЗ почуваються сьогодні особистісно та професійно невпевненими не тільки під час навчання, а й після його завершення. В. Казміренко вважає, що причиною цього негативного явища виступають як важка прогнозованість широкої палітри стосунків, взаємин, сподівань і відносин, що формуються під впливом загальних чинників слабкої нормованості сучасного соціуму, так і проблемами особистісного розвитку самої молоді людини [4, 3].

Переважає більшість вітчизняних вчених вказують на надзвичайну актуальність довіри до себе як стрижневої характеристики особистості. Так, Л. Сохань, І.Єрмаков, Г. Несен [3] відзначають, що нестабільність довіри до себе, помножена на стійкий досвід пережитих невдач, призводить до посилення почуття власної бездарності та непотрібності: «У такій ситуації навіть невелика загроза викликає невпевненість, позбавляє рівноваги і веде до глибоких психологічних порушень» [3, 281]. Дослідники виявили, що дана негативна тенденція притаманна 75% сучасних українців. Отже, посилення довіри до себе у громадян, на думку цих авторів, позитивно вплине на зростання у них впевненості як особистісної риси і в цілому зробить можливим одужання українського суспільства від «хвороб» перехідного періоду.

Розглянемо особливості довіри до себе як психологічного феномену. Н. Сарджвеладзе вважає довіру до себе елементом «самоприйняття», який разом із схваленням себе і самопослідовністю входить до конативного компонента самоствавлення [7, 88]. Його функцією виступають внутрішні дії особистості стосовно себе та готовність до таких дій. Н. Сарджвеладзе відзначає, що розвинуте самоприйняття з відтінком самозадоволення та поблажливості до себе характерне для суб'єкт-суб'єктного способу самоствавлення. Воно супроводжується високим самовираженням та успішною самореалізацією і є проявом високої адаптованості людини. «Самонеприйняття» є свідченням дезадаптованості й ознакою суб'єкт-об'єктного способу самоствавлення і виявляється у маніпулятивних діях стосовно власного «Я» [7, 92].

І. Кон, також включаючи довіру до себе у структуру самосвідомості, вважав її мотиваційною передумовою розвитку ініціативи та самостійності, притаманних творчій індивідуальності. «Для їх формування необхідні не тільки об'єктивні умови у вигляді

системи творчих інститутів, а й певні внутрішні, мотиваційні передумови, включаючи довіру до себе і свого розуму, розвинуте почуття власної гідності і самоповага» [5, 53]. Вчений також висловлює думку, що недостатній розвиток довіри до себе є причиною високої конформності особистості.

Більшість вітчизняних вчених вважають довіру до себе складним полікомпонентним утворенням (В. Дорофєєв, Т. Скрипкіна, С. Пантїлєєв, А. Хурчак).

Т. Скрипкіна, яка вперше концептуалїзувала довіру як соціально-психологічне явище у вітчизняній психологічній науці, в його структурі виділяє: 1) спонукальну складову — емоції, когніції, наміри, які ініціюють активність людини (переживання «Я хочу»); 2) прогностичну складову — переживання, думки, поведінку, пов'язані з можливостями людини, які дають змогу їй задовольнити наміри (переживання «Я можу»); 3) ціннісно-змістовну складову, яка актуалїзує усі утворення, пов'язані з оцінкою і контролем ситуації (переживання «Я повинен») [8, 169]. Проявом інтеграції цих різноспрямованих внутрішніх складових довіри до себе виступає, на думку вченої, спочатку «передвчинок», який полягає у прийнятті адаптивної або неадаптивної логіки на когнітивному й емоційному рівнях, за яким іде вчинок, який може бути складовою репродуктивної, або продуктивної творчої поведінки.

Вчена вважає, що людина буде мати схильність до неадаптивної активності, якщо афективний і когнітивний компоненти довіри до себе у неї характеризуються дезінтегрованністю [7, 37]. Від узгодженості структурних компонентів довіри до себе залежить гармонійний розвиток особистості. На думку дослідниці, таке співвідношення складових довіри до себе, в якому особистість набуває зрілої здатності бути активним суб'єктом власного життя, можливе внаслідок самоорганізації, і тому повною мірою властиве лише дорослим особистостям.

Дослідниця виділила й описала формально-динамічні характеристики довіри до себе — міру, вибірковість і парціальність. Мірою довіри до себе виступає ступінь само-розкриття особистості самій собі й іншим людям у життєзначущих сферах: сімейній, інтимній, соціальних контактах, навчанні. Довіра особистості самій собі як значущій частці світу характеризується вибірковістю (особистість поєднує у собі суб'єкта й об'єкта довіри, вирішуючи, довіряти чи ні певним думкам, емоціям, намірам). Парціальність визначається Т. Скрипкіною як ступінь свободи (афективної, когнітивної чи поведінкової): людина сама дозволяє собі силу вираження емоцій і почуттів, дотримується певних думок, приймає рішення, здійснює власні поведінкові наміри та несе відповідальність за розв'язання проблем. Причому кожен раз ступінь її довірчої свободи стосовно своїх емоцій, когніцій, поведінки може бути різним. Підсумовуючи розмірковування про характеристики довіри до себе, вчена відзначає, що їх взаємозв'язок стисло може бути визначений як сукупність власних почуттів, міркувань, намірів, які особистість переживає, продумує та реалїзує.

Т. Скрипкіна розробила «Рефлексивний опитувальник довіри до себе», метою якого є вимірювання рівня довіри до себе досліджуваних у життєзначущих сферах — сімейній, інтимній, соціальних контактах та навчанні. Високий позитивний зв'язок був виявлений нею між показниками методики і залежністю, ціннісними орієнтаціями, спон-

танністю поведінки, самоцінністю, самоприйняттям, самоприхильністю. Виявилось, що «людина, що довіряє собі — незалежна, орієнтована на досягнення, позитивно приймає власні переваги та недоліки, ставиться до власної суб'єктності як до цінності, вміє використовувати власний досвід і співвідносити його з планами самозміни» [7, 40]. Отже, взаємозв'язок між довірою до себе і вищезазначеними характеристиками виступає певним доказом валідності вищезазначеного конструкту.

Т. Скрипкіна відзначила наявність взаємозв'язку структурних компонентів довіри до себе й довіри до світу, на основі якого розробила власну типологію міжособистісних взаємин [8, 205–206]. Нею були виділені шість видів довіри залежно від ставлення людини до себе та до інших в процесі взаємодії. Перший вид проявляється у тому, що обидва суб'єкти рівною мірою на афективному, когнітивному й поведінковому рівнях довіряють і собі, і іншому. Це — ідеальна модель взаємин, що породжує творче діалогічне спілкування, сприяє зрілості та самоактуалізації кожного з суб'єктів взаємодії. Другий вид довіри характеризується тим, що кожний має високу довіру до себе, проте знижує значимість і надійність партнера по спілкуванню, не довіряє йому. Через таке співвідношення позицій виникає «скоріше гра, ніж діалог, а оскільки кожен дослухається тільки до себе, то результат такої взаємодії — суперництво, конфронтація, відсутність кооперації» [7, 29]. На думку вченої, висока довіра до себе обох партнерів при низькій взаємодовірі робить неможливим тривалу взаємодію партнерів і прискорюватиме розрив відносин. Третій вид довіри виявляється у високій довірі суб'єктів взаємодії один до одного при низькій довірі до себе кожного з них. Таке співвідношення ризиковане для обох, тому що матиме місце перекладання відповідальності один на одного і небажання самому розв'язувати проблеми. Цей тип взаємин неефективний тому, що на фоні відмови особистості довіряти власним переживанням, думкам, намірам незадоволена потреба довіряти іншим стає ненаситною. Четвертий вид довіри характеризується високою довірою до себе та до іншого одного суб'єкта при високій довірі до себе і низькій — до іншого у його партнера. Таке співвідношення позицій, на думку дослідниці, призведе до виникнення маніпуляцій з боку того, хто центрований на собі, і може послужити або причиною розриву взаємин, або — залежності першого суб'єкта від другого. П'ятий вид довіри проявляється у тому, що один суб'єкт однаково довіряє і собі, і іншому, а партнер — довіряє іншому більше, ніж собі. На думку вченої, такий тип взаємин є гармонійним і породжує авторитетність, результатом якої є вплив. Шостий вид довіри виявляється у тому, що один довіряє собі більше, а його партнер довіряє йому більше, ніж собі. Таке співвідношення позицій є дисгармонійним, бо породжує залежність від того, хто довіряє собі більше. Міжособистісні стосунки таких осіб можуть тривати довго, проте вони перешкоджають зрілій самоактуалізації кожного.

Отже, стан узгодженості структурних компонентів довіри до себе із довірою до світу впливає на характер міжособистісної взаємодії суб'єктів. Зріла особистість відзначається афективно-когнітивною та поведінковою узгодженістю довіри до себе та довіри до світу, що дає можливість їй будувати гармонійні міжособистісні взаємини.

В. Дорофєєв [2] також виділяє три компоненти у структурі довіри до себе: афективний, когнітивний, поведінковий. Дослідник великого значення надає усвідомленню

особистістю самоцінності, що не тільки впливає на розвиток її симпатії та прихильності до себе, а й сприяє обираючій суб'єкт-суб'єктної форми взаємодії у «довірчому просторі» [2, 10]. Вчений вважає, що при гармонійному узгодженні структурних компонентів довіри зростають самоприйняття та самоцінність особистості. Це призводить до збільшення у неї міри довіри до себе та довіри до інших, вираженням чого є використання гармонійного демократичного стилю міжособистісних взаємин та авансування довірою інших. Самознецінення, неприйняття власних недоліків породжують у особистості недовіру до власних почуттів, думок, намірів і прагнення компенсувати її через «надуману авторитетність», яка проявляється у створенні прикрашеного образу «Я». Людина не лише прагне діяти, керуючись нереальним уявленням про себе, власні можливості, а й намагається відповідно відчувати і думати. Неузгодженість складових довіри призводить до відчуження особистості від себе й негативно позначається на характері міжособистісних стосунків: такі особистості схильні загравати з довколишніми, демонструючи ліберально-потуральний стиль взаємин, що тільки поглиблює суперечності довіри. Вчений дослідив, що небажання змінюватися, надмірна самоприхильність при високій довірі до себе і низькій — до інших викликає у особистості схильність до авторитарного стилю міжособистісних взаємин, який перешкоджає особистісному розвитку та гармонійній самоактуалізації особистості.

С. Достовалов [1], вважаючи довіру до себе соціальною установкою, також дотримується думки про трикомпонентність її структури. В залежності від узгодженості афективного, когнітивного та поведінкового компонентів довіри до себе автор виділяє операційний і рефлексивний її різновиди. Рефлексія, на думку вченого, потребує достатньої зрілості й спрямованості уваги на внутрішні психічні процеси. «Довіра до себе не завжди може бути відрефлексована у конкретній життєвій ситуації або сфері внаслідок відсутності часу або самоінтересу, схильності до самопізнання» [1, 122–123]. Дослідник переконаний, що у дитячому віці ці особливості розвинені недостатньо, проте здатність довіряти собі може проявлятися на високому рівні. Залежно від зрілого усвідомлення особистістю структурних компонентів довіри до себе, вона спочатку проявляється як операційний, більш поверховий рівень, і потім, у процесі становлення особистості, досягає рефлексивного рівня, який ґрунтується на глибинному самопізнанні. Під час емпіричного дослідження С. Достовалов виявив, що індивід схильний приписувати собі вищий рівень рефлексивної довіри для досягнення більшого психологічного комфорту у всіх життєзначущих сферах. Високий рівень операційної довіри до себе свідчить про те, що переважна більшість досліджуваних не здатна повною мірою усвідомлювати суперечності структурних компонентів цього феномену.

С. Пантільєєв [6] виділив психічне явище довіри до себе «...на основі емоційного почуття прихильності до себе, ...що не передбачає порівняння й зіставлення себе з деякими соціально-заданими й індивідуально засвоєними нормами-еталонами» та «як узагальнене почуття симпатії, яке може існувати всупереч тій чи іншій узагальненій самооцінці» [6, 23]. Дослідник назвав довіру до себе аутосимпатією, яка об'єднує минуле, теперішнє і майбутнє в єдиний акт життєдіяльності й виявляється у внутрішній чесності, відкритості індивіда для себе. Критеріями її прояву виступають, на думку вченого, самоприйняття, самоцінність і самоприхильність.

А. Хурчак, спираючись на теоретично-методологічні засади С. Пантилєєва, досліджувала довіру до себе як емпіричний корелят емоційного компонента амбівалентності атитюдів у юнацькому віці за критеріями — самоцінність, самоприйняття та самоприхильність. Недостатньо розвинуте самоприйняття, на думку дослідниці, спричинює тривожність і сумніви щодо власної особистості: «Суперечливість емоційних переживань призводить до постійних вагань між альтернативами, які треба обирати. Такі люди не бажають припиняти обговорення, бо це збільшує можливість зробити помилку» [6, 62]. Авторка доводить: позитивність самоприйняття призводить до підсилення довіри до себе особистості, що сприяє розвитку у неї здатності узгоджувати високу амбівалентність атитюдів. Дослідження А. Хурчак виявило, що збалансованість, узгодженість самоприйняття не типове для студентів юнацького віку.

Отже, аналіз наукової літератури дає нам підстави вважати довіру до себе феноменом самосвідомості особистості, який проявляється як самоставлення в когніціях, емоціях, поведінці, і є одним із стрижневих якостей особистості, що впливають на інтеграцію «Я». Вказані положення ми враховували при плануванні та проведенні експериментального дослідження.

У експериментальному дослідженні самоприйняття як структурного компонента довіри до себе брали участь студенти перших (120 осіб) та других (127 осіб) курсів Сумського Державного педагогічного університету (82 респонденти), Сумського державного університету (87 респондентів), Української Академії банківської справи (м. Суми, 78 респондентів).

Для виявлення вікових особливостей довіри до себе у різних сферах життєдіяльності в юнацькому віці (сімейній, інтимній, навчання та соціальних контактах) нами була проведена методика Т. Скрипкіної «Рефлексивний опитувальник довіри до себе». Кількісні показники рівня довіри до себе за життєзначущими сферами у юнацькому віці представлено у табл. 1.

Найвищі показники за вибірковою довірою до себе виявлені у навчальній сфері: високий рівень — 41,67% 17–18-річних та 45,67% 18–19-річних досліджуваних. Протилежна тенденція — низький рівень — відповідно характерна для 31,00% і 31,50%. Середній рівень (28,33% і 23,83%) найменше представлений у навчальній сфері порівняно з іншими трьома сферами. Довіра до себе є найвищою в цій сфері для обох вікових вибірок. Це можна пояснити професійним самовизначенням, розвинутим вмінням пошуку нових знань та ефективним засвоєнням готових.

Високі показники за вибірковою довірою до себе виявлено і в соціальних контактах — високий рівень у 38,33% і 44,09% досліджуваних. Низький рівень спостерігається лише у 22,50% і 18,11% респондентів. Ця позитивна тенденція, на нашу думку, може бути пояснена психологічними особливостями юнацького віку — розширенням та відкритістю кола спілкування, покращенням його якості. Проте тривожним є те, що майже третина досліджуваних знаходиться на середньому рівні, для якого характерні переживання відчуженості та відстороненості у соціальних контактах.

Аналіз показав, що високий рівень довіри до себе у сімейній сфері характерний для 35,00% 17–18-річних студентів та 32,28% 18–19-річних. Протилежна тенденція —

низький рівень вибірковості у цій сфері — відзначається у 24,17% та 21,26% досліджуваних. До половини респондентів (відповідно 40,83% і 46,46%) знаходяться на середньому рівні довіри до себе у сімейній сфері, для якого характерне переживання емоційної відчуженості та провини за власну відстороненість у сімейних стосунках.

Таблиця 1

Динаміка прояву вибірковості довіри до себе у юнацькому віці

N = 247

Життєзначущі сфери	Рівні	Вибірка 17–18 років		Вибірка 18–19 років		Загальна вибірка	
		Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%
Сімейна	Високий	42	35,00	41	32,28	83	33,60
	Середній	49	40,83	59	46,46	108	43,73
	Низький	29	24,17	27	21,26	56	22,67
	Усього	120	100	127	100	247	100
Інтимна	Високий	28	23,33	33	25,98	61	24,70
	Середній	48	40,00	51	40,16	99	40,08
	Низький	44	36,67	43	33,86	87	35,22
	Усього	120	100	127	100	247	100
Навчальна	Високий	50	41,67	58	45,67	108	43,72
	Середній	34	28,33	29	22,83	63	25,51
	Низький	36	30,00	40	31,50	76	30,77
	Усього	120	100	127	100	247	100
Соціальні контакти	Високий	46	38,33	56	44,09	102	41,30
	Середній	47	39,17	48	37,80	95	38,46
	Низький	27	22,50	23	18,11	50	20,24
	Усього	120	100	127	100	247	100
Взагалі по усіх сферах	Високий	41	34,58	47	37,00	89	35,83
	Середній	45	37,08	46	36,81	91	36,95
	Низький	34	28,34	34	26,19	67	27,22
	Усього	120	100	127	100	247	100

Тривожною є негативна вікова динаміка на цьому рівні довіри до себе. Пояснити, на нашу думку, це можна тим, що в юнацькому віці активно відбувається процес деідеалізації батьків, відокремлення від батьківської сім'ї та відсутністю стійких особистих поглядів на цінність сім'ї.

Найнижчий показник високого рівня довіри до себе в порівнянні з іншими трьома сферами зафіксований в інтимній сфері (взаємини з товаришем, подругою): 23,33% (I курс) та 24,70% (II курс) студентів. Протилежна тенденція — низький рівень — характерна відповідно для 36,67% і 33,86% респондентів. Для цих двох рівнів інтимної сфери актуальна незначна позитивна тенденція. На середньому рівні практично відсутня і позитивна, і негативна тенденція (40,00% і 40,08%). Пояснити це можна високою амбівалентністю (одночасною суперечливою двоїстістю) довіри до себе у цій сфері: протилежні цінності рівні за силою, що знижує здатність особистості до їх інтеграції.

Висновки

Важливим чинником розвитку особистості фахівця-професіонала є розвиток у нього гармонійної, узгодженої довіри до себе у життєзначущих сферах.

Юнацький вік є сенситивним для становлення досліджуваного конструкту, коли

довіра до себе як стійке особистісне утворення може інтегруватись у соціальну установку певної спрямованості (конкордантну узгоджену чи дискордантні — неузгоджену та дезінтегровану).

Зниженню довіри до себе сприяють такі психологічні особливості юнацького віку, як незбалансованість самоставлення, індивідуалізм, висока особистісна амбівалентність (одночасна суперечлива двоїстість почуттів, думок, поведінки). Його проявами виступають невпевненість відносно цінності власної особистості, відсутність усвідомленого позитивного самоприйняття та прихильності до власних вчинків.

Унаслідок проведеного нами теоретичного й емпіричного дослідження виявлено психологічні особливості довіри до себе особистості в юнацькому віці, зокрема — у сімейній, інтимній, навчальній сферах і соціальних контактах.

Найвищі показники за вибірковістю довіри до себе для обох вікових вибірок 17–18-річних та 18–19-річних досліджуваних виявлені у *навчальній* сфері, що можна пояснити їхнім професійним самовизначенням, розвинутим вмінням пошуку нових знань та ефективним засвоєнням готових.

Високі показники за вибірковістю довіри до себе виявлені у сфері *соціальних контактів* — високий рівень наявний більш, ніж у двох третин досліджуваних, що, на нашу думку, може бути пояснене психологічними особливостями юнацького віку — розширенням і відкритістю кола спілкування, покращенням його якості. Проте тривожним є те, що майже третина досліджуваних знаходиться на середньому рівні, для якого характерні переживання відчуженості та відстороненості у соціальних контактах.

Переважання дезінтегрованого низького та неузгодженого середнього рівня довіри до себе (близько двох третин респондентів) виявилось у *сімейній* сфері, де характерне переживання емоційної відчуженості та провини за власну відстороненість у сімейних стосунках. Це пояснюється, на нашу думку, процесами деідеалізації батьків і відокремлення від батьківської сім'ї, а також — відсутністю стійких особистих поглядів на цінність сім'ї, характерних для вікового періоду юності.

Найнижчі показники довіри до себе в порівнянні з іншими трьома сферами зафіксований нами в *інтимній* сфері (взаємини з товаришем, подругою). Більше за 75% як 17–18-річних, так і 18–19-річних респондентів знаходяться на неузгодженому середньому та дезінтегрованому низькому рівнях, яким притаманне переживання емоційної незадоволеності та провини в інтимних стосунках. Пояснити це можна високою амбівалентністю (одночасною суперечливою двоїстістю) довіри до себе у цій сфері: протилежні цінності рівні за силою, що знижує здатність особистості до їх інтеграції.

Виявлені тенденції свідчать про необхідність диференційованої психокорекційної роботи зі студентами, спрямованої на підвищення довіри до себе, особливо — у сімейній та інтимній сферах. Пошук активізації умов її конструювання сприятиме максимальній інтеграції цієї самоустановки в усвідомлене переживання, когніцію, поведінку в юнацькому віці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дорофеев В. А. Доверие в системе «учитель-ученик» при разных стилях педагогического руководства : автореф. дис. на соискание учен. степ. канд. психол. наук : 19.00.07 / В. А. Дорофеев ; Ростовский -на-Дону гос. пед. ун-т. — Ростов н/Д, 1999. — 19 с.

2. Достовалов С. Г. Операциональный и рефлексивный уровни доверия к себе / С. Г. Дорофеев // Материалы Сибирского психологического форума «Методологические проблемы современной психологии: иллюзии и реальность» (16–18 сент. 2004 г. г. Томск). — Томск, 2004. — С. 121–126.

3. Життєва компетентність особистості: наук.-метод. посіб. / за ред. Л. В. Сохань, І. Г. Єрмакова, Г. М. Несен. — К., 2003. — 520 с.

4. Казміренко В.П. Програма дослідження психосоціальних чинників адаптації молоді людини до навчання у ВНЗ та майбутньої професії / В. П. Казміренко // Практична психологія та соціальна робота. — 2004. — № 6. — С. 76–78.

5. Кон И. С. Открытие «Я» / И. С. Кон. — М. : Политиздат, 1978. — 365 с.

6. Пантिलеев С. Р. Самоотношение как эмоционально-оценочная система / С. Р. Пантिलеев. — М. : МГУ, 1991. — 110 с.

7. Скрипкина Т. П. Доверие к себе как условие развития личности / Т. П. Скрипкина // Вопросы психологии. — 2002. — № 1. — С. 95–103.

8. Скрипкина Т. П. Психология доверия: учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / Т. П. Скрипкина. — М. : Академия, 2000. — 264 с.

9. Хурчак А. Е. Психологічні особливості амбівалентності атитюдів у юнацькому віці : дис.. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / А. Е. Хурчак ; НПУ ім. М. П. Драгоманова. — К., 2004. — 254 с.

Єрмакова Н. А.

ДОВЕРИЕ К СЕБЕ КАК ЛИЧНОСТНАЯ ДЕТЕРМИНАНТА ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО РОСТА СТУДЕНТОВ ЮНОШЕСКОГО ВОЗРАСТА

В статье раскрываются особенности доверия к себе как личностной детерминанты профессионального становления студентов юношеского возраста. Акцентируется внимание на чувствительности юношеского возраста для развития указанного конструкта. Описываются результаты проведенного теоретического анализа проблемы, а также — эмпирического исследования доверия к себе в жизненно-значимых сферах студентов юношеского возраста.

Ключевые слова: доверие к себе, студенты юношеского возраста, жизненно-значимые сферы.

Ermakova N. A.

TRUST TO ITSELF AS PERSONAL DETERMINANTS OF PROFESSIONAL INCREASE OF STUDENTS OF YOUTH AGE

Peculiarities of self-trust as personal determinants of professional growth of students of youth age have been discovered in the article. It has been marked on sensitiveness of youth age for becoming of studied phenomenon. The results of the conducted theoretical analysis of problem and also — empiric research of self-trust in meaningful life spheres of students of youth age have been given.

Key words: self-trust, students of youth age, meaningful life spheres.